

Odnos prema Albancima na jugu Srbije

„Gledaju nas kao strance u zemlji
u kojoj zajedno živimo“

Sadržaj

Zašto društvena distanca prema Albancima opstaje među mladima u Srbiji	3
Kako se distanca prenosi iz javnog prostora u svakodnevni život	4
Kontakt pomaže, ali ne bilo kakav	4
Preporuke mladih: Kako smanjiti socijalnu distancu	5

Odnos prema Albancima na jugu Srbije: „Gledaju nas kao strance u zemlji u kojoj zajedno živimo”

Mladi iz albanske zajednice iz Preševa i Bujanovca koji su učestvovali u onlajn anketi o socijalnoj distanci prema Albancima, podstaknutoj nalazima istraživanja [Krovne organizacije mladih Srbije \(KOMS\)](#), uglavnom nisu bili iznenađeni podatkom da prema Albancima mladi u Srbiji pokazuju najveću socijalnu distancu. Njihovi odgovori ukazuju na to kako se socijalna distanca odražava na svakodnevni život Albanaca na jugu Srbije u institucijama, tokom putovanja, pri zapošljavanju i u međuljudskim odnosima. Mladi su govorili i o tome šta vide kao moguće uzroke takvih stavova, ali i šta bi prema njihovom mišljenju, moglo doprineti smanjenju socijalne distance.

Od kako KOMS-a od 2022. meri stepen socijalne distance prema različitim nacionalnostima među mladima u Srbiji Albanci su kontinuirano beležili najvišu prosečnu ocenu među nacionalnostima obuhvaćenim istraživanjem: 2,52 u 2022, 2,63 u 2023, 2,66 u 2024, 2,42 u 2025. i 2,56 u 2026. godini.

Skala se kreće od 1, što označava bliske i prijateljske odnose, do 4, što predstavlja otvoreno negativan stav. Ocena 2 znači „građanin kao i svaki drugi“, dok 3 znači „ne smeta mi, ali se ne bih družio/la“. Rezultati koji se u različitim godinama kreću između 2,42 i 2,66 ne ukazuju na otvoreno neprijateljstvo, već na distancu, trajnu rezervisanost koja opstaje kroz više ciklusa istraživanja.

Od 16 učesnika, petoro je odgovorilo da ih nalaz uopšte ne iznenađuje, četvoro da ih iznenađuje malo, troje donekle, troje mnogo, a samo jednu osobu izuzetno mnogo. **Nekoliko mladih navelo je da su se zbog drugačijeg tretmana osećali loše, usamljeno ili diskriminisano, dok su drugi govorili o navikavanju na takva iskustva. Jedna učesnica ankete navela je: „Osećala sam se pomalo usamljeno, ali sam shvatila da će mi biti lakše ako uopšte ne budem obraćala pažnju na to.“**

Napomena: U onlajn anketi o socijalnoj distanci prema Albancima koju je sproveo udruženje Mozaik učestvovalo je 16 mladih, osam iz Preševa i osam iz Bujanovca, među kojima devet muškaraca i sedam žena. Sedmero su učenici, dvoje studenti, četvoro zaposleni, a troje nezaposleni. Anketa je bila namenjena i mladim pripadnicima albanske zajednice iz Medveđe, ali iz te opštine nije bilo odgovora.

Zašto društvena distanca prema Albancima opstaje među mladima u Srbiji

Na pitanje šta najviše utiče na način na koji mladi u Srbiji doživljavaju Albance, odgovori učesnika pokazali su da politički stavovi ne zahtevaju lično iskustvo da bi se ukorenili. Predstave „o Albancima kao neprijateljima” prenose se kroz porodične narative, školske sadržaje, politički diskurs, medije i sve više, algoritamske sadržaje. Kako to objašnjava sociološkinja Egzona Hajrullahu „ova distanca se gradila tokom dugog perioda i povezana je sa kombinacijom istorijskih, političkih i društvenih faktora“.

Tamo gde je direktan kontakt sa Albancima redak primećuje Hajrullahu, percepcija se uglavnom oblikuje na osnovu onoga što ljudi čuju od drugih ili vide u medijima i političkim debatama, zbog čega se stereotipi mnogo lakše održavaju i prenose sa jedne generacije na drugu.

To nasleđe nije apstraktno za ljude koji žive sa njegovim posledicama. Na to ukazuje i sprovedena anketa, učesnici primećuju drugačiji odnos van sredina u kojima Srbi i Albanci žive jedni sa drugima. Jedna učesnica navodi da su „Srbi iz Bujanovca naviknutiji na Albance i ponašaju se normalnije“, dok je drugi ispitanik opisao da se razlika vidi kroz „osećaj inferiornosti“. Međutim, nekoliko učesnika navelo je da razliku ne primećuje.

Jedna ispitanica koja je u Bujanovcu imala uglavnom pozitivna iskustva sa mladima iz srpske zajednice kaže da u Vranju i drugim delovima Srbije nije imala dovoljno neposrednog kontakta da bi mogla da poredi njihovo ponašanje, dok je jedan učesnik naveo da nema iskustva van grada u kom živi. Jedan odgovor odstupa i u drugom smeru ispitanik ocenjuje da je negativan odnos izraženiji upravo na jugu Srbije, među ljudima „koji su pod uticajem grupa koje promovišu nacionalizam prema drugom narodu.“

„Diskriminacija prema nama kao Albancima je izuzetno velika“, rekao je jedan srednjoškolac iz Bujanovca. **„Ne razumem zašto, kada je prošlo toliko vremena od rata, a mi se još nismo civilizovali.“**

„Gledaju nas kao strance u zemlji u kojoj zajedno živimo“, rekao je jedan student iz Preševa opisujući kako se to odražava u svakodnevnom životu.

Stavovi prema drugoj zajednici formiraju se pre nego što je dete dovoljno odraslo da ih kritički preispituje kroz udžbenike, književnost i usputne kulturne reference, jednako kao i kroz eksplicitne političke poruke.

Kako se distanca prenosi iz javnog prostora u svakodnevni život

U širem javnom prostoru iskustva Albanaca koji žive na jugu Srbije često ostaju u senci političkih tema. Škole, lokalne institucije, kulturni život i svakodnevni problemi znatno ređe dospevaju u fokus. **Kada se neka zajednica u vestima pojavljuje gotovo isključivo kroz političke sukobe i predstava o njoj lako se svode na to. Svakodnevni život Albanaca u Preševu, Bujanovcu i Medveđi upravo ona stvarnost koja bi mogla da humanizuje „drugog“ retko dopire do šire javnosti u Srbiji.**

Jedan ispitanik iz Preševa ocenjuje da se „antialbanski sentiment vidi na televiziji i u drugim sferama“. Isti ispitanik dodao je da je „problem postao toliko sveprisutan da se čak i na protestima protiv vlasti/sistema stalno čuje antialbanski sentiment“.

Osećaj neravnopravnosti vidi se i u iskustvima učesnika ankete sa javnim institucijama od policije i opštinskih službi do zdravstvenih ustanova i zapošljavanja. Jedna studentkinja iz Bujanovca posebno ukazuje na nedovoljnu zastupljenost Albanaca u javnim institucijama, navodeći kao primer Zdravstveni centar Vranje.

Učesnici ankete navodili su da primećuju drugačiji tretman i tokom boravka u drugim gradovima, u školi, pri zapošljavanju, u svakodnevnim društvenim odnosima.

Logika pojedinih medija dodatno pojačava ovaj problem. Sukob donosi više klikova nego saradnja; politički spor putuje dalje od priče o dvoje tinejdžera iz različitih zajednica koji su zajedno završili neki projekat. Društvene mreže ubrzavaju taj efekat, jer algoritmi zasnovani na angažovanju korisnicima nude još više onoga na šta su već reagovali, pa jedna interakcija sa polarizujućim sadržajem može postepeno dovesti do znatno užeg informativnog okruženja.

Jedan mladić iz Bujanovca precizno je opisao tu razliku: „predrasude su vidljivije na društvenim mrežama zbog nacionalističkog uticaja, dok su manje vidljive u svakodnevnom životu jer se ne ispoljavaju direktno, ali se mogu naslutiti“.

Kontakt pomaže, ali ne bilo kakav

Većina učesnika ankete smatra da neposredan kontakt može pozitivno da utiče na stavove mladih u Srbiji prema Albancima, pre svega kroz svakodnevnu komunikaciju, školu, posao i zajedničke aktivnosti. **„Posao, škola i aktivnosti doprinose tome da se ljudi bolje upoznaju, a to zatim utiče na formiranje stava da smo pre svega ljudi“, naveo je jedan ispitanik.** Drugi je, međutim, upozorio da sam kontakt nije dovoljan bez šire integracije: **„Naravno da da, ali distanca čini svoje. Sistem ne integriše Albance, a kada ih ne integriše, problem se dodatno produbljuje jer se produbljuje socijalna distanca.“**

„Mnogo je lakše imati predrasudu prema apstraktnoj grupi nego prema osobi koju poznajete, sa kojom ste radili i sa kojom ste izgradili poverenje“, objašnjava Hajrullahu. Prema njenom mišljenju, kontakt

najbolje funkcioniše kada se ljudi sreću u relativno ravnopravnim okolnostima, sarađuju na zajedničkom cilju i deluju u okruženju koje tu saradnju zaista podržava pri čemu bi odnosi, u idealnom slučaju, trebalo da traju i nakon formalnog projekta ili aktivnosti koja ih je spojila. **Drugim rečima, čini se da nije važno simbolično rukovanje, već stvarna saradnja: zajedničko učenje, rad, takmičenje, stvaranje nečega, sve dok etnička pripadnost ne prestane da bude najvažnija činjenica o osobi pored vas.**

Mladi Albanci koji su imali takvu vrstu dugotrajnijeg kontakta opisuju ga na sličan način. „*Uglavnom sam imala pozitivna iskustva sa mladima iz srpske zajednice u Bujanovcu*“, rekla je jedna studentkinja. „*Svakodnevni kontakt i neposredno upoznavanje mladih pomažu u smanjenju predrasuda i stvaranju boljih odnosa.*“ Druga ispitanica iz istog grada eksplicitno je napravila geografsku razliku: „*Srbi u Bujanovcu su naviknutiji na Albance i ponašaju se normalnije*“, rekla je, implicirajući da se isto ne može nužno reći za gradove udaljenije od juga.

Kao paralela može poslužiti [istraživanje međugrupnog kontakta na Kosovu](#)* sprovedeno među albanskim i srpskim studentima, koje je pokazalo da je kontakt između dve grupe u ispitivanim uzorcima generalno nizak i neravnomerno raspoređen. Srpski učesnici, pripadnici manjinske zajednice na Kosovu, prijavljivali su više kontakta sa Albancima nego albanski učesnici sa Srbima: 52 odsto albanskih učesnika navelo je da nikada nije imalo kontakt sa pripadnikom srpske zajednice, dok je među srpskim učesnicima 12 odsto navelo da nikada nije imalo kontakt sa Albancima. Autori istraživanja ove nalaze smeštaju u kontekst visoke segregacije dve zajednice i ograničenih mogućnosti za međugrupni kontakt.

KOMS-ovi podaci otkrivaju još jedan važan raskorak. U okviru pitanja o tome šta bi Srbija trebalo da uradi u vezi sa Kosovom, rad na pomirenju Srba i Albanaca uz odlaganje pitanja statusa i dalje je najčešće birana ponuđena opcija. Ipak, podrška toj opciji pala je sa 30,6% u 2025. na 24,1% u 2026. godini.

Preporuke mladih: Kako smanjiti socijalnu distancu

Kada govore o smanjenju predrasuda i socijalne distance, mladi ne predlažu apstraktna rešenja, već vrlo konkretne promene u svakodnevnom životu: više neposredne komunikacije, školskih razmena i zajedničkih aktivnosti, uzajamno učenje jezika, veću zastupljenost Albanaca u institucijama, ali i osnovne uslove da se ljudi uopšte sreću poput ponovnog uspostavljanja autobuske stanice u Preševu, koja ne postoji od 2012. godine i redovnog javnog prevoza između Preševa do Bujanovca i Vranja.

*Ky përcaktim nuk paragjykon qëndrimet lidhur me statusin dhe është në përputhje me Rezolutën 1244 të Këshillit të Sigurimit të OKB-së dhe Opinionin e Gjykatës Ndërkombëtare të Drejtësisë mbi Deklaratën e Pavarësisë së Kosovës.

Njihovi odgovori pokazuju da približavanje dve zajednice ne vide samo kao političko pitanje, već kao nešto što mora da postoji u svakodnevnom životu u školi, na poslu i u zajedničkim aktivnostima.

Pravi test neće biti koliko mladih u anketi kaže da bi odnosi trebalo da se poboljšaju, već da li će za deset ili dvadeset godina biti Albanac u Preševu, Bujanovcu ili Medveđi prestati da znači biti „stranac u sopstvenoj zemlji“.